

TIEN JAAR KLIMAATFINANCIERING

HERVERDELING IN HET LICHT VAN DE KLIMAATCRISIS

OKTOBER 2020

SAMENVATTING

Internationale herverdeling is meer dan ooit nodig. De coronacrisis deed een schep bovenop de reeds bestaande internationale ongelijkheid in de wereld. Ontwikkelingslanden - die er het minst verantwoordelijk voor zijn - kwamen al capaciteit te kort om zich tegen de klimaatcrisis te wapenen voordat COVID-19 toesloeg. Wat geldt voor België en Europa, dat de heropbouw na de economische schok een kans is om te bouwen aan een duurzame, weerbare samenleving, geldt ook voor ontwikkelingslanden. Daarvoor zijn middelen nodig. Een cruciaal instrument in de internationale herverdeling is de internationale klimaatfinanciering. In deze paper maken we een stand van zaken op van tien jaar klimaatfinanciering en zoomen we in op wat België doet en zou moeten doen.

- **2020 is een sleuteljaar** in de strijd tegen de klimaatcrisis, in het bijzonder op vlak van internationale solidariteit.
- In 2009, tijdens de **klimaattop in Kopenhagen** (COP15), gingen de rijke landen het engagement aan om te starten met de internationale klimaatfinanciering vanaf 2010. Tegen 2020 zouden deze landen de doelstelling bereiken om **jaarlijks 100 miljard dollar** 'nieuwe en additionele' financiering te voorzien.
- Het is een kwestie van internationale solidariteit, maar vooral van **rechtvaardigheid**: landen met een grote historische uitstoot moeten hun verantwoordelijkheid nemen. De internationale klimaatfinanciering is essentieel voor ontwikkelingslanden om hun klimaatengagementen na te komen, zowel op vlak van **koolstofarme ontwikkeling** als om zich te kunnen **aanpassen aan de gevolgen van de klimaatcrisis**, die nu al groot zijn.
- **België is geen uitzondering** en moet een eerlijke bijdrage doen aan de internationale klimaatfinanciering, door:
 - Zich te engageren tot **een stijgende bijdrage** in de vorm van een groeipad naar 500 miljoen euro, een eerlijke Belgische bijdrage aan de internationale doelstelling
 - Te garanderen dat deze bijdrage **niet weegt op het ontwikkelingsbudget**
 - Te (blijven) kiezen voor **een focus op aanpassing** met bijzonder aandacht voor de meest kwetsbare landen
- Ook **een verbetering van de intra-Belgische governance** is belangrijk om ervoor te zorgen dat België haar verantwoordelijkheid neemt ten opzichte van ontwikkelingslanden en op eerlijke wijze bij te dragen aan de internationale klimaatfinanciering.

INHOUDSTAFEL

INTRODUCTIE	2
1. (GEBREK AAN) INTERNATIONALE AFSPRAKEN	3
De 100-miljardbelofte	3
'Extra' middelen?	4
Nieuwe afspraken na Parijs.....	5
2. BELGISCHE STAND VAN ZAKEN	5
Het Belgische engagement: tot en met 2020	5
Een druppel op een hete plaat	5
Van waar komen de middelen?	6
Waar gaan de middelen naartoe?	9
Strikte rapportering	9
Keuze voor aanpassing onder druk?	10
3. VERANTWOORDELIJKHEID NEMEN	11
Billijke bijdrage die niet weegt op het ontwikkelingsbudget	11
Betere samenwerking en duidelijke keuzes	13
4. AANBEVELINGEN	15

INTRODUCTIE

In het VN-Klimaatverdrag spraken alle landen af om samen de klimaatcrisis aan te pakken op basis van rechtvaardigheid en in overeenstemming met hun 'gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden' en respectieve capaciteit. Met andere woorden: we moeten zonder twijfel naar een koolstofarme wereld maar de rol van landen in die transitie is afhankelijk van hun historische verantwoordelijkheid voor de klimaatcrisis en hun financiële en technologische middelen.

Een belangrijk instrument voor klimaatrechtvaardigheid is de internationale klimaatfinanciering. Die financiële steun van historische vervuilers aan ontwikkelingslanden moet zorgen dat kwetsbare landen met meer middelen de klimaatcrisis de baas kunnen. Dat is logisch, aangezien rijke landen op een goedkope maar vervuilende manier hebben kunnen ontwikkelen. De oorzaken van de klimaatcrisis zijn extreem ongelijk, net als de gevolgen ervan. Het is dus een kwestie van herverdeling, niet enkel omwille van solidariteit maar omdat dat rechtvaardig is.

De uitdagingen zijn tweevoudig: er is nood aan koolstofarme ontwikkeling om de uitstoot van broeikasgassen te beperken (mitigatie) en aanpassing aan de huidige en toekomstige gevolgen van de klimaatcrisis om de impact te beperken (adaptatie). Daarnaast is er bovendien de kwestie van 'schade en verlies'. Wat met landen die steeds meer gigantische kosten hebben om mensen op te vangen en hun land te heropbouwen na extreem weer? De klimaatschade is nu al groot. Het gaat daarbij bovendien niet enkel om financiële kosten, maar ook om menselijk en cultureel verlies.¹

¹ 'Schade en verlies' ofwel 'loss and damage' is een belangrijke kwestie. De financiering die ervoor nodig is valt niet onder de internationaal afgesproken 'internationale klimaatfinanciering' voor adaptatie en mitigatie, die de focus vormt van deze briefing. We gaan er daarom verder niet op in.

De financiële steun waarover sprake is een internationale afspraak.² België hoort bij de landen die volgens het VN-Klimaatverdrag (1992) moeten bijdragen aan de internationale klimaatfinanciering.³ Op de klimaatop in Kopenhagen (2009) kreeg de internationale klimaatfinanciering verder vorm.

Tien jaar na de officiële start van de klimaatfinanciering in 2010, maken we in deze briefing de balans op van de internationale bijdragen en het Belgische aandeel daarin. We kijken naar de bedragen maar ook waar en hoe de financiering werd besteed. We maken gebruik van de officiële rapportering van België aan de EU, die beschikbaar is vanaf 2013. We baseren ons vervolgens op bestaande definities van 'verantwoordelijkheid' en 'capaciteit', om het aandeel van België voor de komende jaren te bepalen en sluiten af met concrete aanbevelingen voor de toekomst. Een regering die de klimaatcrisis en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen serieus neemt, kijkt immers verder dan de eigen grenzen.

1. (GEBREK AAN) INTERNATIONALE AFSPRAKEN

De 100-miljardbelofte

In Kopenhagen⁴, tijdens COP15 (2009), werd onder andere afgesproken dat rijke landen 100 miljard dollar per jaar zouden mobiliseren vanaf 2020:

"In the context of meaningful mitigation actions and transparency on implementation, developed countries commit to a goal of mobilizing jointly USD 100 billion dollars a year by 2020 to address the needs of developing countries. This funding will come from a wide variety of sources, public and private, bilateral and multilateral, including alternative sources of finance."

Dat engagement speelt een centrale rol voor de koolstofarme ontwikkeling en aanpassing van ontwikkelingslanden. Belangrijk om op te merken is dat er veel zaken niet werden afgesproken zoals welk aandeel van de financiering publiek en welk privaat zou zijn, dezelfde afweging voor bilateraal en multilateraal, en ook welk land wat zou doen. Het engagement is belangrijk maar er moet ook de kanttekening gemaakt worden dat het een minimum is, omdat de echte kosten van ontwikkelingslanden veel hoger liggen. UNEP berekende dat enkel de kosten van aanpassing in ontwikkelingslanden jaarlijks 140 tot 300 miljard dollar kunnen bedragen in 2030, en 280 tot 500 miljard dollar in 2050⁵.

2020 is nu, en we moeten vaststellen dat we veraf staan van dit engagement. In 2015, enkele maanden voor de klimaatop in Parijs (COP21), publiceerden de rijke landen een rapport over de stand van zaken van de klimaatfinanciering in 2013 en 2014⁶. Daarin geven ze aan dat er in 2014 ongeveer 62 miljard dollar (waarvan 40.8 miljard publieke financiering) werd gemobiliseerd en dat ze dus op de goede weg waren om hun belofte waar te maken. Deze bewering werd gecontesteerd door verschillende ontwikkelingslanden, die bovendien niet betrokken werden bij de opmaak van het document. Ook in 2019 publiceerde de OESO-landen een dergelijk rapport

² Die historische verantwoordelijkheid is beschreven in het VN-Klimaatverdrag, onder de noemer 'common but differentiated responsibilities'. Met andere woorden, alle landen moeten samenwerken, maar niet alle landen dragen dezelfde verantwoordelijkheid en hebben dezelfde middelen.

³ Het gaat om 23 landen en de Europese Unie, die zijn opgelijst in 'Annex II' van het VN Klimaatverdrag.

⁴ Op de klimaatop in Kopenhagen (2009) werden drie beslissingen genomen in het kader van de internationale klimaatfinanciering: 1) de oprichting van het Green Climate Fund, een internationaal klimaatfonds dat het belangrijkste instrument van de internationale klimaatfinanciering moet worden, 2) een publiek engagement tot 'snelle startfinanciering' van 30 miljard dollar over drie jaar (2010-2012) en 3) een engagement om de gemobiliseerde financiering, via verschillende bronnen, te laten stijgen tot 100 miljard dollar per jaar vanaf 2020.

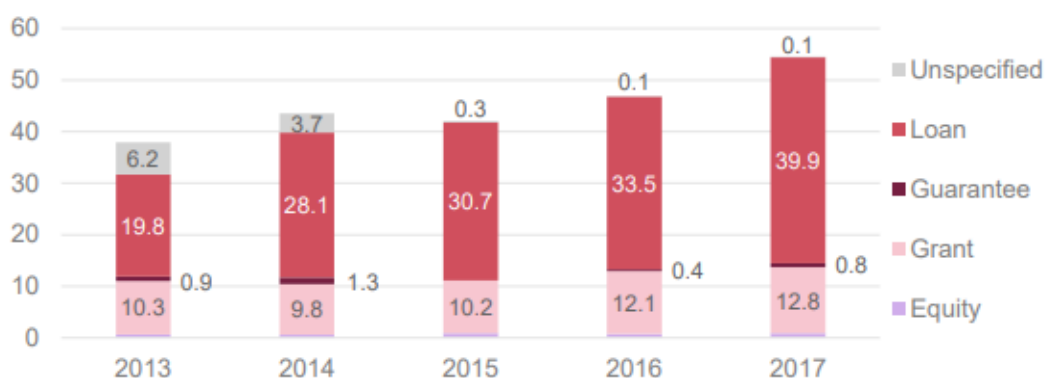
⁵ UNEP (2016), *Adaptation Gap Report 2016*, via

<http://web.unep.org/adaptationgapreport/sites/unep.org.adaptationgapreport/files/documents/agr2016.pdf>.

⁶ <https://www.oecd.org/fr/environnement/cc/OECD-CPI-Climate-Finance-Report-Fr.pdf>

over de financiering in de periode 2013-2017⁷, opnieuw zonder betrokkenheid van ontwikkelingslanden, met een conclusie die in dezelfde richting gaat: volgens de OESO komt de gemobiliseerde klimaatfinanciering in 2017 neer op 71,2 miljard dollar. Het gebrek aan afspraken over hoe men mag tellen, zorgt voor een vage situatie. Een veelgehoorde kritiek is bijvoorbeeld dat niet enkel giften maar ook leningen en exportkredieten (vaak in hun volledige waarde) worden meegeteld in de methode gehanteerd door de OESO-landen. Het is dan ook vooral daar dat de stijging zich voordoet. Het aandeel giften komt volgens hetzelfde rapport voor 2017 neer op 12.8 miljard USD. De stijging ten opzichte van 2013 (10.3 miljard USD) is klein (zie figuur 1). Deze zorgwekkend trends worden ook belicht in het tweejaarlijkse rapport van Oxfam International over klimaatfinanciering⁸.

Figuur 1: overzicht van de internationale klimaatfinanciering 2013-2017 volgens de OECD (bron: OECD)

Een andere heikele kwestie op internationaal niveau is de financiering voor aanpassing, die sterk moet onderdoen ten opzichte van financiering voor mitigatie of koolstofarme ontwikkeling. Ondanks verschillende internationale beslissingen die bepalen dat er een evenwicht moet zijn in financiering voor aanpassing en mitigatie, blijkt uit de eigen gerapporteerde cijfers dat dat niet zo is. Van de 54.5 miljard USD publieke financiering gerapporteerd voor 2017, ging slechts 12.9 miljard naar aanpassing, terwijl 3 maal zo veel beschikbaar was voor mitigatie.

'Extra' middelen?

Al in 1992, bij de ondertekening van het VN-Klimaatverdrag, beloofden de rijke landen dat de financiering die ze zouden voorzien 'nieuw en additioneel' zou zijn. Alle beloftes die sindsdien gemaakt zijn (Akkoord van Kopenhagen, Cancun Agreements, Akkoord van Parijs) vallen onder dat verdrag en dus onder die belofte. Er werd echter nooit scherpgesteld wat 'nieuw en additioneel' precies betekent. Dat is de reden waarom alle donorlanden verschillende zaken rapporteren en het begrip 'additionaliteit' vaak erg breed interpreteren. Voor 11.11.11 en CNCD-11.11.11 is er maar één mogelijke interpretatie: de beloftes over internationale klimaatfinanciering komen bovenop eerder beloofde middelen, met name financiering voor ontwikkelingssamenwerking (het engagement van de OESO-landen om 0,7% van het bruto nationaal inkomen (bni) te besteden aan ontwikkelingssamenwerking werd aangegaan in 1970 en herhaald in de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling in 2015).

Wat in de praktijk blijkt, is dat landen vaak voornamelijk budgetten voor ontwikkelingssamenwerking gebruiken om tegemoet te komen aan hun beloftes over

⁷ OECD (2019). Climate Finance Provided and Mobilised by Developed Countries in 2013-17. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/39faf4a7-en.pdf?expires=1600943093&id=id&accname=quest&checksum=74F69ED8999A60D5F25104125EA80B18>

⁸ Oxfam International (2018). Climate Finance Shadow Report. Assessing progress towards the \$100 billion commitment. https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/bp-climate-finance-shadow-report-030518-en.pdf

internationale klimaatfinanciering. Wanneer de internationale klimaatfinanciering betaald wordt uit het budget voor ontwikkelingssamenwerking en dat budget daarop niet aanzienlijk wordt verhoogd, zorgt dat er in de praktijk voor dat er geen extra middelen, en vaak zelfs minder, beschikbaar zijn voor ontwikkelingslanden. Dat geldt ook voor België (zie verder).

Nieuwe afspraken na Parijs

Op de klimaatop in Parijs (2015) werden een aantal belangrijke zaken bevestigd, zoals de doelstelling om een evenwicht te voorzien tussen financiering voor aanpassing en mitigatie, en de focus op de minst ontwikkelde landen. Bovendien werd er afgesproken dat 100 miljard dollar vanaf 2020 de bodem zou zijn, en dat er tegen 2025 een nieuwe doelstelling zal worden vastgelegd. In 2020 worden de gesprekken opgestart over een nieuwe doelstelling vanaf 2025. Het is belangrijk dat deze gesprekken vertrekken vanuit de realiteit van ontwikkelingslanden en de noden die er zijn, om tot eerlijke afspraken te komen. Bovendien moet deze nieuwe doelstelling meer gedetailleerd zijn dan de vorige, door sub-doelstellingen te formuleren bv. inzake mitigatie en adaptatie en publieke en private financiering. Dat moet de voorspelbaarheid voor ontwikkelingslanden verhogen en het opvolgen van de vooruitgang beter mogelijk maken.

2. BELGISCHE STAND VAN ZAKEN

Het Belgische engagement: tot en met 2020

Zowel de regio's als de federale regering moeten volgens de afspraken bijdragen aan de internationale klimaatfinanciering. De Belgische doelstelling en de intra-Belgische verdeling liggen samen met afspraken over de vermindering van uitstoot, de hernieuwbare energie en de verdeling van de inkomsten uit de Europese emissiehandel vast in het samenwerkingsakkoord van 12 februari 2018 over de verdeling van de Belgische klimaat- en energiedoelstellingen voor de periode 2013-2020⁹.

België engageert zich tot een jaarlijkse financiering van 50 miljoen euro tot en met 2020, met de volgende verdeling:

- Federale overheid: €25 miljoen
- Vlaams Gewest: €14,5 miljoen
- Waals Gewest: €8,25 miljoen
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest: €2,25 miljoen

Voor de periode na 2020 werden over de internationale klimaatfinanciering nog geen afspraken gemaakt, noch een engagement gedaan.

Een druppel op een hete plaat

Het engagement van 50 miljoen euro per jaar dat in het samenwerkingsakkoord werd vastgelegd en verdeeld, bestaat sinds 2015. Het is gelijk aan het bedrag dat ons land al moest inbrengen sinds 2010¹⁰. In die periode was de internationale doelstelling om 10 miljard US dollar per jaar te voorzien met publieke middelen¹¹. België mikt met 50 miljoen euro op 0,06% van de totale klimaatfinanciering in 2020. Nochtans is de ecologische voetafdruk van België de negentiende grootste ter wereld en volgens de Wereldbank is België bovendien het achttiende rijkste land ter wereld (bnp per capita). Het Belgische bruto nationaal product (bnp) is 0,66% van het globale bnp. Hoewel bruto nationaal product niet de enige factor is die bepaalt hoeveel landen moeten

⁹ https://www.cnc-nkc.be/sites/default/files/content/ac_bs_2013-2020.pdf

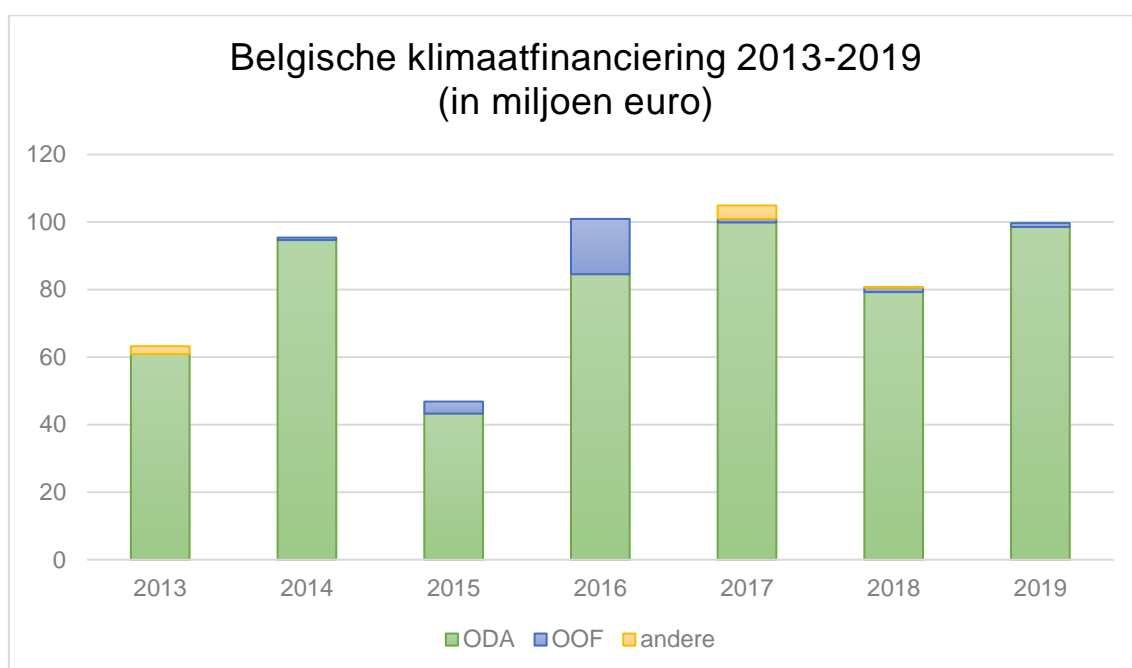
¹⁰ In Kopenhagen werd afgesproken dat er in de periode 2010-2012 een bedrag van 30 miljard US dollar publieke financiering voorzien zou worden (de zogenaamde *Fast Start Financing*). Europa nam daar 7,2 miljard euro van op zich en verdeelde die doelstelling onder de lidstaten. Voor België werd dat 50 miljoen euro per jaar.

¹¹ In tegenstelling tot de 100 miljard dollar-doelstelling, die bestaat uit zowel publieke als private gemobiliseerde middelen

bijdragen, toont het wel aan dat het veelgebruikte argument dat België een 'klein' land is, in deze berekening niet opgaat.

België rapporteert bij de Europese Unie en de VN over de internationale klimaatfinanciering. De Vlaamse, Waalse, Brusselse en federale bijdragen worden samengeteld. In 2016 werd de Belgische doelstelling om jaarlijks 50 miljoen euro bij te dragen met een gerapporteerde bijdrage van ongeveer 100 miljoen ruimschoots overschreden, meer dan een verdubbeling tegenover 2015. Ook in 2017 werd de kaap van 100 miljoen overschreden. In 2018 was er sprake van een daling. Ons land dook met 80,7 miljoen euro terug onder de 100 miljoen. In 2019 steeg het dan weer tot 99,7 miljoen euro. In de praktijk fluctueert de Belgische bijdrage de laatste jaren dus rond het bedrag van 100 miljoen euro (zie figuur 2). Dat het niet stijgt op een voorspelbare manier is problematisch, vooral vanuit oogpunt van voorspelbaarheid die cruciaal is voor de ontvangende landen.

Figuur 2: Belgische klimaatfinanciering 2013-2019

Van waar komen de middelen?

De afgelopen jaren kwam 84% tot 99% van de financiering uit het budget voor ontwikkelingssamenwerking (ODA)¹² (zie figuur 2). In bovenstaande grafiek is duidelijk dat die tendens er van bij de start was en nog steeds is. Dit is problematisch, want het budget ontwikkelingssamenwerking is nu al onvoldoende. België komt de internationale afspraak om 0,7% van het bni te besteden niet na, in 2019 ging het om 0,42%¹³. Bovendien daalt het. België doet zo mee aan de internationale tendens om meer globale uitdagingen te proberen aangaan met minder middelen. Ons land komt zo tot op heden de belofte om 'additionele' middelen te voorzien voor de klimaatstrijd van ontwikkelingslanden niet na.

Uitzondering is het jaar 2016, wanneer een deel van de middelen uit de Europese emissiehandel werd vrijgegeven aan de regio's en zij die vervolgens gedeeltelijk inzetten voor de internationale klimaatfinanciering. Met name het Waals en het Brussels Gewest gaven dat jaar extra financiering aan het Adaptation Fund en het Green Climate Fund, en zorgden ervoor dat deze bijdragen niet

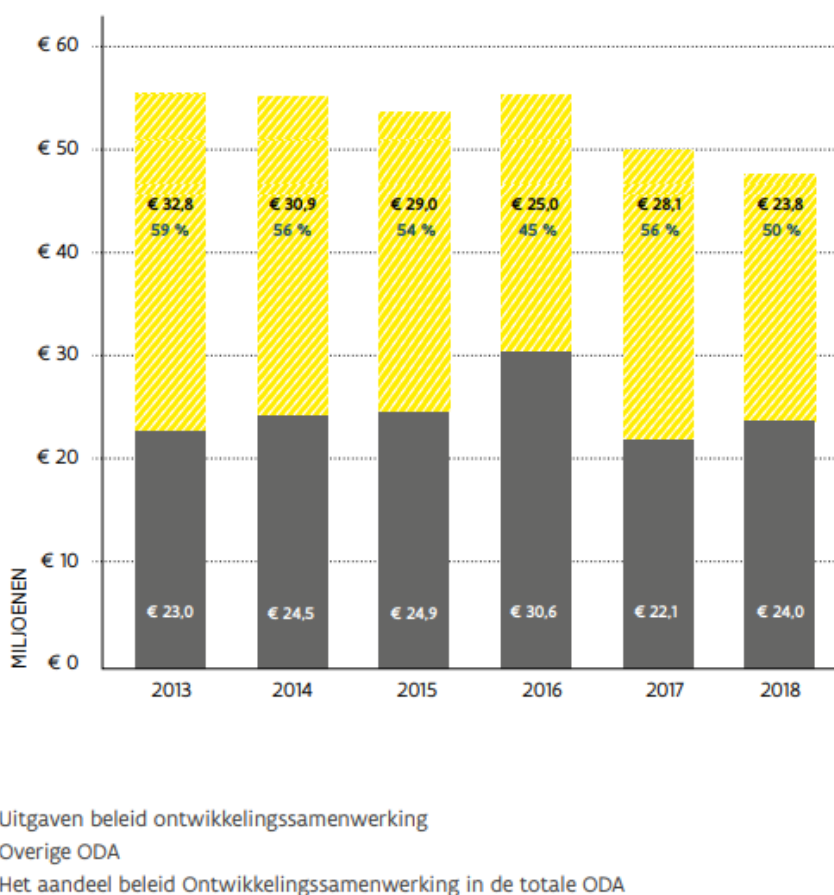
¹² EU Monitoring Mechanism Regulation 2019, financial and technology support provided to developing countries, Belgium. http://cdr.eionet.europa.eu/be/eu/mmr/art16_finance/envx1t6sa/

¹³ 11.11.11 (2020). Internationale solidariteit 2020. Jaarrapport Belgische Ontwikkelingssamenwerking. <https://11.be/sites/default/files/2020-09/Jaarrapport-OS-2019.pdf>

verward kunnen worden met het ontwikkelingsbudget door ze te rapporteren als 'Other Official Flows' (zie kader). Ook het Vlaams Gewest deed dat jaar een extra inspanning voor beide fondsen en gebruikte daarvoor de nieuwe middelen uit de Europese emissiehandel, maar rapporteerde dit als ODA. Ook op federaal niveau - die het gros van de internationale klimaatfinanciering vanuit België voorziet - worden klimaatspecifieke projecten en bijdragen aan klimaatfondsen gerapporteerd als ODA.

Bijdragen aan de internationale klimaatfinanciering dreigen op die manier een dalende trend in de reguliere ontwikkelingssamenwerking te maskeren. Transparantie is daarom cruciaal. In onderstaande grafiek, afkomstig uit het Vlaams ODA-rapport van 2018¹⁴, wordt het onderscheid gemaakt tussen ODA die wel en niet door de ontwikkelingssamenwerking wordt besteed. Dat is een belangrijke stap op vlak van transparantie, want zo kunnen we zien dat de piek in klimaatfinanciering in 2016 een (tijdelijk) dal in algemene ontwikkelingssamenwerking (ODA uitgegeven door beleid ontwikkelingssamenwerking) opvangt (zie figuur 3).

Figuur 3: Vlaamse klimaatfinanciering 2013-2018 (bron: Vlaams ODA rapport)

¹⁴ Vlaanderen, departement Buitenlandse Zaken (2019). Het Vlaams ODA-rapport 2018. https://www.fdfa.be/sites/default/files/atoms/files/ODA%20rapport2018_NL_web.pdf

KADER 1: ODA of OOF?

Voor het verschil tussen rapportering als Official Development Assistance (ODA) en Other Official Flows (OOF), kijken we naar de officiële definitie van beide termen in de rapportering van België. ODA zijn middelen die vloeien naar een specifieke lijst van landen (op de lijst van de OESO-DAC) en naar multilaterale instellingen die ondernomen worden door de officiële sector, de promotie van economische ontwikkeling en welzijn als voornaamste doelstelling hebben en op concessionele wijze verstrekt zijn. Bij OOF gaat het om transacties van de officiële sector in landen die op dezelfde lijst staan, maar niet aan de vereisten van ODA voldoen omdat ze niet hoofdzakelijk gericht zijn op ontwikkeling of omdat ze een giftelement hebben dat lager is dan 25%.

Idealiter zou er een derde optie bestaan voor de rapportering van bijdragen aan de klimaatfinanciering, die klimaatadaptatie of -mitigatie als voornaamste doelstelling hebben. Echter, deze optie is er (nog) niet en hoewel het geen ideale oplossing is, zou je kunnen beargumenteren dat een bijdrage die als voornaamste focus klimaatadaptatie of -mitigatie heeft, onder OOF kan vallen omdat ontwikkeling niet de voornaamste doelstelling is (hoewel ontwikkeling er meestal wel een belangrijk deel van zal uitmaken). Door op die manier te rapporteren, is het mogelijk om de trends in de beide financieringsstromen beter waar te nemen. In België doet het Brussel Hoofdstedelijk Gewest dat op deze manier, en deed het Waals Gewest dit tot en met 2016.

Het Brussels Gewest respecteert het principe van additionaliteit niet alleen door de klimaatfinanciering als OOF te rapporteren (zie kader), maar ook door gebruik te maken van een klimaatfonds dat gespijsd wordt door de middelen uit de Europese emissiehandel en in mindere mate door de opbrengsten van boetes op de lage emissiezone en de opbrengsten van betalend parkeren. Bovendien kiest Brussel voor een extra projecten met een specifieke focus op klimaat (zie kader)¹⁵.

KADER 2: GOOD PRACTICE - SAMENWERKING BRUSSELS GEWEST EN ENABEL

In het akkoord over de nationale lastenverdeling ('burden sharing') voor de periode 2013-2020, werd afgesproken dat de regio's elk een deel moeten bijdragen aan de Belgische bijdrage voor de internationale klimaatfinanciering (zie eerder). Het aandeel van het Brussels gewest komt neer op 2,25 miljoen. Een bescheiden bedrag, maar het is vooral de manier waarop het wordt uitgegeven die interessant is. Naast enkele bijdragen aan internationale klimaatfondsen, ging Brussel immers ook een overeenkomst aan met Enabel, het Belgisch Ontwikkelingsagentschap. Enabel selecteerde bestaande projecten die een 'top-up' konden gebruiken op vlak van klimaat. Eén van de geselecteerde projecten is het aanleggen van zonnepanelen op scholen in Palestina. Noteer het verschil met een situatie waarin met een vast (en dalend) ontwikkelingsbudget, ook zonnepanelen worden geïnstalleerd op scholen, en je zo minder geld overhoudt voor doelstellingen op vlak van onderwijs. Hier werd een specifiek budget toegekend dat bovenop bestaande projectbudgetten kan gebruikt worden voor klimaatspecifieke doeleinden. Het is in die zin 'additioneel'. Het maakt het ook mogelijk om zeer transparant te rapporteren over wat er effectief werd gespendeerd aan klimaatspecifieke projecten.

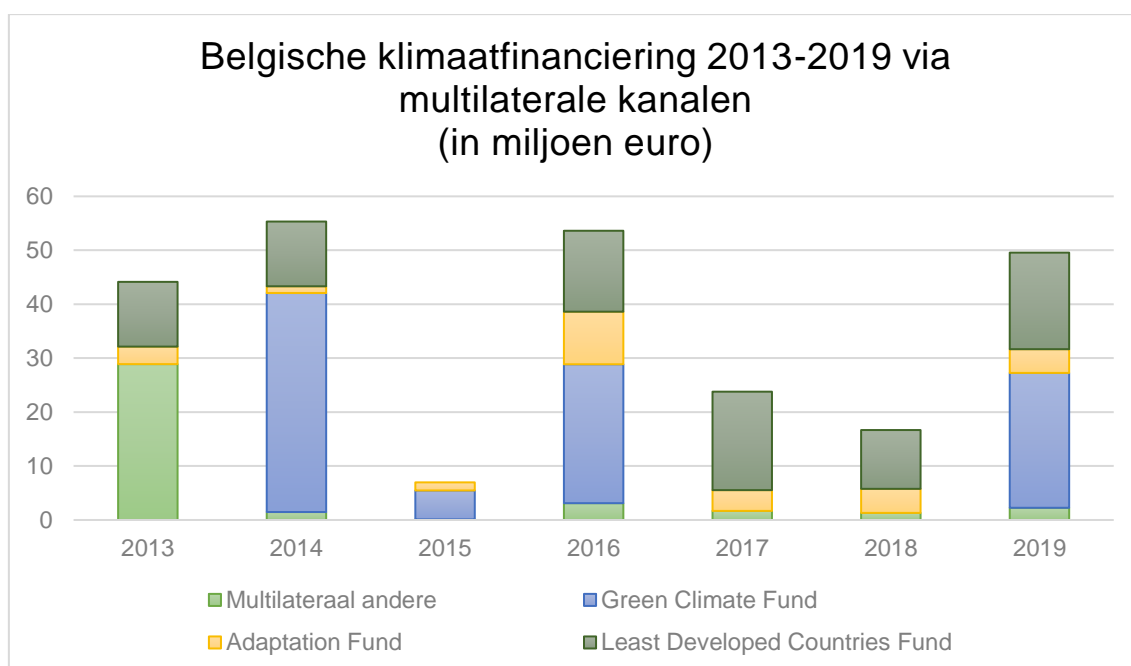
¹⁵ Zie ordonnantie A353/1, p.3 [http://urbanisme-bruxelles.hsp.be/sites/urbanisme-bruxelles.hsp.be/files/Projet%20COBRACE%20-%20DOC%20A-353_2%20\(2013-2013\).pdf](http://urbanisme-bruxelles.hsp.be/sites/urbanisme-bruxelles.hsp.be/files/Projet%20COBRACE%20-%20DOC%20A-353_2%20(2013-2013).pdf)

Waar gaan de middelen naartoe?

De internationale klimaatfinanciering wordt uitgegeven via zowel bilaterale als multilaterale kanalen. In België schommelt het aandeel van beide van jaar tot jaar. De bilaterale uitgaven zijn vooral ontwikkelingsprojecten met een klimaatrelevantie die worden gerapporteerd als klimaatfinanciering. Het gaat dus om een dubbeltelling en daarom geen extra en ook geen nieuwe financiering. Dat is anders bij de multilaterale kanalen: door hier aan bij te dragen kiest ons land wel financiering die specifiek gericht is op klimaatuitdagingen (en dus 'nieuw' is). We moedigen deze bijdragen daarom aan. Merk op dat ook de middelen voor deze fondsen wel worden gerapporteerd als ODA (behalve door het Brussels Gewest) en dus niet additioneel kunnen genoemd worden in de context van een dalend ODA-budget, zoals boven beschreven.

De drie belangrijkste internationale klimaatfondsen onder het VN-Klimaatverdrag zijn het Green Climate Fund (GCF), het Adaptation Fund (AF) en het Least Developed Countries Fund (LDCF). Het GCF zou volgens de afspraken het belangrijkste instrument van de klimaatfinanciering moeten worden, met een evenwicht tussen financiering voor mitigatie en adaptatie, de twee andere fondsen focussen op adaptatie. Ons land droeg in de afgelopen jaren bij aan de verschillende fondsen (zie figuur 4). Sinds de oprichting van het fonds in 2002 droeg België in totaal 116,6 miljoen euro bij aan het LDCF, en daarmee is ons land de vierde grootste financier van het fonds¹⁶. We moedigen België aan om deze keuze te blijven maken. Daarnaast moet ons land ook structureel bijdragen aan het Green Climate Fund, het meest recente fonds. Het GCF organiseerde vorig jaar een eerste herfinancieringsronde, waarop de federale regering een belofte van 100 miljoen euro verspreid over de komende jaren deed¹⁷. Daarvan werden 25 miljoen euro betaald in 2019.

Figuur 4: Belgische bijdragen aan de internationale klimaatfinanciering via multilaterale kanalen

Strikte rapportering

Door de afwezigheid van duidelijke afspraken over internationale rapportering, kunnen donorlanden kiezen welke types financiering ze aangeven. Een eenduidige vergelijking tussen

¹⁶ <https://climatefundsupdate.org>

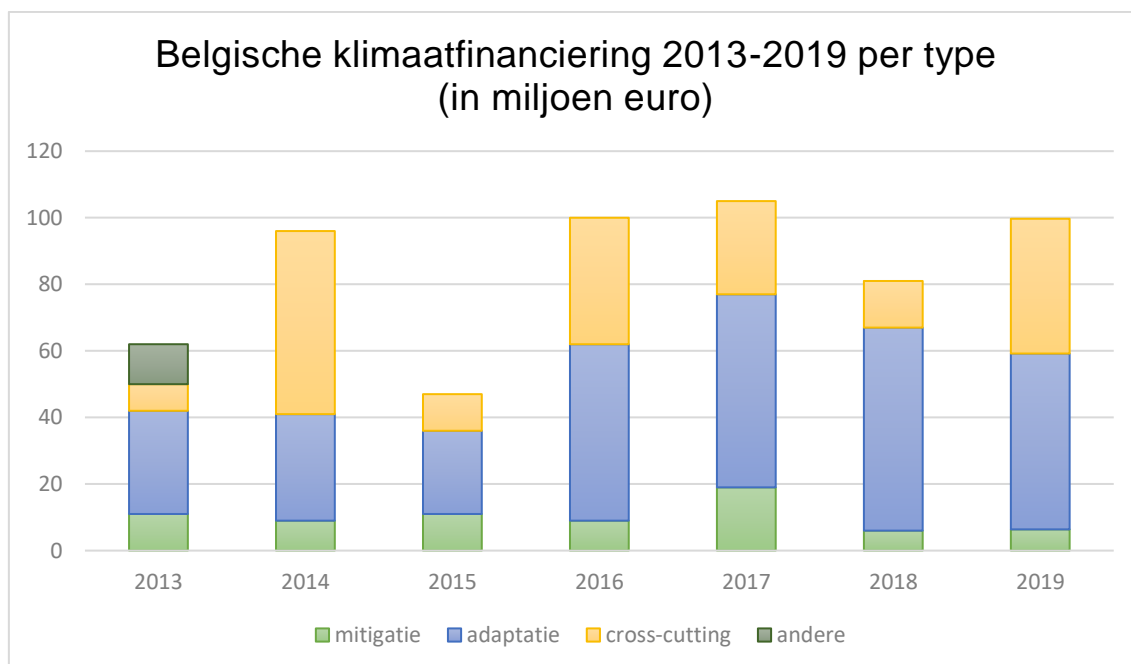
¹⁷ <https://11.be/verhalen/ngos-verwelkomen-belgische-bijdrage-aan-klimaatfonds>

landen is daarom niet mogelijk. Het is zo dat België over het algemeen eerder strikt rapporteert¹⁸ en, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Frankrijk, niet kiest voor controversiële instrumenten als leningen die volledig worden meegeteld en de gerapporteerde budgetten opblazen. Het is daarom in het belang van België om te ijveren voor zo strikt mogelijke afspraken op vlak van rapportering op Europees en internationaal niveau. Deze afspraken zijn een voorwaarde om het mogelijk te maken de echte vooruitgang op vlak van klimaatfinanciering te zien en landen op een eerlijke manier te kunnen vergelijken met elkaar. Momenteel is het zelfs op Belgisch niveau moeilijk om door de bomen het bos te zien, omdat de rapportering verschilt tussen de verschillende bevoegde overheden. Er is daarom nood aan een verbetering en veralgemening van de transparantie. We zagen de afgelopen jaren al enkele belangrijke stappen in die richting, door online portalen opgericht door zowel de federale als de Vlaamse overheden, die een beter zicht op de uitgegeven budgetten toelaten.

Keuze voor aanpassing onder druk?

De globale trend om meer uit te geven aan mitigatie dan aan adaptatie zien we op Belgisch vlak niet. Al sinds het begin van de rapportering blijkt dat België sterk inzet op aanpassing, zo ging in 2019 53% van de financiering naar aanpassing, en 40% naar 'cross-cutting'-projecten, ofwel projecten die zowel aanpassing als mitigatie nastreven. Slechts 6% van de financiering in 2019 ging naar projecten die uitsluitend rond mitigatie werken. Op globaal niveau is er een sterk tekort aan financiering voor aanpassing zoals eerder aangegeven, en het is dus goed dat België hier tegen de stroom in zwemt.

Figuur 5: Adaptatie en mitigatie in de Belgische klimaatfinanciering 2013-2019

Hoewel het nog niet blijkt uit de cijfers, lijkt de keuze voor deze aanpassingsprojecten onder druk te staan. De afgelopen jaren gingen namelijk meer middelen naar de Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (BIO) als actor in de internationale klimaatfinanciering. België gaf in 2017 voor het eerst middelen (10 miljoen euro) aan BIO om aan klimaatfinanciering te besteden, en liet die middelen stijgen in 2018 (20 miljoen) en 2019 (25

¹⁸ 11.11.11 (2016). Creatief met klimaat: hoe landen hun beloftes voor het Zuiden uithollen. 11.dossier http://www.11.be/downloads/doc_download/1927-11-dossier-creatief-met-klimaat

miljoen euro)¹⁹. De keuze voor BIO is een keuze voor mitigatie²⁰ en dat zal de komende jaren blijken uit de cijfers. Momenteel zijn deze uitgaven en bijgevolg deze trend nog niet sterk te zien in de officiële rapportering over de internationale klimaatfinanciering aan de Europese Unie, omdat BIO nog amper projecten is gestart met deze middelen. Van de in totaal 55 miljoen euro die BIO kan gebruiken, gaat het voor 2019 om 3,33 miljoen euro. Die werden gebruikt voor 'equity investments' ofwel het kopen van aandelen in een onderneming. Het is duidelijk dat dit om een volledig ander soort steun gaat dan een gift aan een klimaatfonds of een klimaatproject uitgevoerd door bijvoorbeeld het Belgisch Ontwikkelingsagentschap Enabel, en het is nu en vooral in de komende jaren opletten of het om een extra bijdrage gaat, dan wel of dat deze middelen elders wegvallen. In dat geval zou deze bijdrage niet alleen niet-additioneel zijn, maar ook een shift van publieke naar private financiering en van aanpassing naar mitigatie betekenen. Dat is jammer, omdat er op internationaal niveau net werd beslist dat er dringend meer middelen moeten gaan naar aanpassing omdat daar de grootste noden zitten, en België op dat vlak tot nu toe het goede voorbeeld geeft.

Ook op Vlaams niveau dreigt deze evolutie zich te voltrekken, met de volgende zin in het Vlaams regeerakkoord: 'we tonen onze internationale klimaatambitie door verder bij te dragen aan de internationale klimaatfinanciering en zetten deze middelen bij voorkeur in voor projecten waar Vlaamse ondernemingen in participeren'. De focus van internationale klimaatfinanciering moet liggen op de grootste noden van de meest kwetsbare landen en bevolkingsgroepen. De keuze van Vlaanderen voor de eigen bedrijven, kan niet alleen leiden tot een verhoogde focus op mitigatie²¹, het verlegt ook de focus naar de eigen economische belangen en dat is niet de doelstelling van klimaatfinanciering.

3. VERANTWOORDELIJKHEID NEMEN

De aanpak van de klimaatcrisis is dringend. Een echte klimaatregering kijkt daarbij verder dan de eigen grenzen. Zelfs als we erin slagen om onze uitstoot drastisch terug te dringen zijn de gevolgen er al en zullen ze alleen maar toenemen in de komende decennia. De abnormale droogte en hitte die we in België in de zomer van 2018 en 2019 meemaakten, zijn al langer een realiteit in ontwikkelingslanden. De armste landen zijn het meest kwetsbaar en hebben tegelijk amper bijgedragen aan het klimaatprobleem. Internationale klimaatfinanciering om te zorgen dat deze landen zich kunnen wapenen tegen die gevolgen moet een integraal onderdeel zijn van Belgisch klimaatbeleid. In dit hoofdstuk bespreken we wat dat concreet betekent.

Billijke bijdrage die niet weegt op het ontwikkelingsbudget

Het gebrek aan afspraken op internationaal niveau zorgt ervoor dat de billijke bijdrage van België (en andere landen) niet exact bepaald is. Er bestaan echter wel objectieve parameters, die het mogelijk maken om op zijn minst een inschatting te maken van de zogenaamde 'fair share' van landen. Welke parameters de 'fair share' bepalen, is niet concreet beslist op VN niveau en dus moeten er keuzes gemaakt worden. In dit hoofdstuk lichten we toe welke keuzes en berekeningen we gemaakt hebben en waarom, om te eindigen met een concrete aanbeveling voor de regering(en) over hoeveel de Belgische klimaatfinanciering zou moeten bedragen. We gebruiken daarvoor de *Climate Equity Reference Calculator*²², een online instrument en database die toelaat om parameters te selecteren die invulling geven aan het bepalen van een eerlijke bijdrage aan de klimaatstrijd.

¹⁹ Bron: DGD

²⁰ De focus van de klimaatprojecten van BIO ligt op de opwekking van hernieuwbare energie en energie-efficiëntie, en valt dus onder mitigatie

²¹ De private sector is meer geneigd om te investeren in mitigatie of koolstofarme ontwikkeling dan in adaptatie, omwille van het winsttoogmerk van de investering.

²² Kemp-Benedict, Eric, Christian Holz, Paul Baer, Tom Athanaisou, and Sivan Kartha (2019) *The Climate Equity Reference Calculator*. Berkeley and Somerville: Climate Equity Reference Project (EcoEquity and Stockholm Environment Institute), [Online]. <https://calculator.climateequityreference.org>

We vertrekken bij deze berekening bij het begin: de afspraken in het VN-Klimaatverdrag van 1992. Allereerst is daar in bepaald welke landen moeten bijdragen aan de internationale klimaatfinanciering. Het gaat over de zogenaamde 'Annex II-landen'. Dit zijn de 'rijke' landen (die vervat zijn in Annex I van het verdrag) exclusief de landen die op dat moment - namelijk vlak na de val van de Berlijnse muur - gezien werden als 'economieën in transitie'. Het gaat om 23 landen²³ en de Europese Unie als aparte actor. Op vlak van parameters staat er in het verdrag dat zowel de historische verantwoordelijkheid als de capaciteit van een land in rekening moet genomen worden bij het bepalen van zijn aandeel in de aanpak van de klimaatcrisis. Dat gaat niet alleen over het sneller verminderen van de eigen uitstoot maar ook over het voorzien van middelen voor de meest kwetsbare landen.

Dat geeft twee parameters om het aandeel van landen in de aanpak van de klimaatcrisis te berekenen:

- **capaciteit:** zij die meer middelen hebben om de klimaatcrisis aan te pakken moeten meer doen, ongeacht andere parameters. We gebruiken hiervoor het bruto nationaal inkomen van België als maatstaf. We beschouwen 'capaciteit' dus in functie van financiële middelen, omdat die sterk samenhangen met andere aspecten zoals technologische en institutionele capaciteit, die moeilijker meetbaar zijn. Bovendien is het deze parameter die gebruikt wordt om de nationale bijdragen aan ontwikkelingssamenwerking te bepalen. We maken geen gebruik van de optie om een 'progressieve' parameter te gebruiken, die rekening houdt met het aantal mensen onder een bepaald armoedeniveau in het land. Dat is een relevante maatstaf voor ontwikkelingslanden met een hoge ongelijkheidsgraad, maar niet voor een rijk land als België dat in principe het welzijn van de hele bevolking kan garanderen.
- **verantwoordelijkheid:** zij die meer hebben bijgedragen aan de klimaatcrisis moeten meer bijdragen aan de oplossing ervan, ongeacht andere parameters. Daarbij heb je verschillende opties: de cumulatieve uitstoot sinds het begin van de industriële revolutie (1850), de periode dat duidelijk werd dat er een klimaatprobleem was (1970) of het begin van de klimaatonderhandelingen (1990). Voor alle opties valt iets te zeggen. Wij kiezen ervoor om een vork te berekenen voor de bijdrage die België moet leveren, op basis van de historische uitstoot sinds 1850 en 1990.

We laten verantwoordelijkheid en capaciteit even zwaar doorwegen, omdat het VN-Klimaatverdrag zich daar niet over uitspreekt. Dat levert een capaciteit/verantwoordelijkheidsindex, ofwel het aandeel van de bijdrage die België als land moet leveren in de globale klimaataanpak van nu tot 2025 (de periode waarin 100 miljard dollar per jaar de minimumbelofte is), op van 0,47% (bij baseline 1990) tot 0,6% (bij baseline 1850). Omgerekend zou dit betekenen dat het aandeel van België vanaf 2020 jaarlijks 470 tot 600 miljoen dollar, ofwel **400 tot 510 miljoen euro moet zijn**. Een belangrijke nuance is dat dit een scenario is waarin alle landen op basis van hun verantwoordelijkheid en capaciteit zouden moeten bijdragen aan de 100 miljard-doelstelling, wat niet het geval is, zoals boven beschreven. Enkel de grootste historische vervuilers bij ondertekening van het VN Klimaatverdrag in 1992 zijn hiertoe verbonden volgens de internationale afspraken.

We kunnen deze capaciteits/verantwoordelijkheidsindex dus ook toepassen op de 23 landen die internationaal verbonden zijn aan het engagement voor de internationale klimaatfinanciering. In dit geval gaat het 'eerlijk aandeel' van België aanzienlijk de hoogte in: 1,1% (bij baseline 1990) tot 1,2% (bij baseline 1850). Omgerekend gaat het in dit geval om 1,1 miljard dollar tot 1,2 miljard dollar, ofwel **937 miljoen tot 1 miljard euro**.

²³ Australië, België, Canada, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, IJsland, Italië, Japan, Luxemburg, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Oostenrijk, Portugal, Spanje, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Zweden en Zwitserland.

Er kunnen kanttekeningen gemaakt worden bij de beide berekeningen. Bij de eerste berekening wordt een groot aantal landen meegeteld die volgens de internationale afspraken niet geacht worden bij te dragen aan de internationale klimaatfinanciering. Bij de bovengrens wordt dan weer geen rekening gehouden met een belangrijke actor, namelijk de Europese Unie op zich. Daarnaast speelt ook de onduidelijkheid over de rol van multilaterale ontwikkelingsbanken mee. De afspraak is immers, zoals boven vermeld, dat de beloofde financiering zowel via bilaterale als multilaterale kanalen zal worden voorzien. Omdat er geen afspraken zijn over het aandeel, is het moeilijk dit mee te nemen in de berekeningen.

Op basis van deze berekeningen vragen 11.11.11 en CNCD-11.11.11 een jaarlijkse Belgische bijdrage van **minimum 500 miljoen euro** aan de internationale klimaatfinanciering. Omdat het gaat om de lage kant van de berekende vork, vragen we dat deze financiering volledig wordt voorzien met publieke middelen. Het bedrag moet - zoals besproken - bovenop het ontwikkelingsbudget komen. Omdat België het in de afgelopen jaren heeft nagelaten een eerlijke bijdrage te doen, gaat het om een vertienvoudiging van het huidige engagement ofwel een vervijfvoudiging van wat ons land nu rapporteert. We vragen daarom **een groeipad**, om ten laatste in 2023 tot 500 miljoen euro te komen. Vanaf dan is dat de bodem tot 2025, wanneer er een nieuwe internationale doelstelling wordt vastgelegd (zoals afgesproken in het Akkoord van Parijs). De regio's en de federale overheid kunnen aan de hand van de verdeelsleutel vastgelegd in 2017²⁴, hun respectievelijke bijdragen aan die doelstelling inschatten ofwel snel beginnen aan de nieuwe afspraken. In 2020 moeten er nieuwe afspraken komen over de verdeling van de klimaatinspanningen, aangezien het bestaande akkoord over de 'lastenverdeling' afloopt, eind dit jaar (zie verder)..

Het voorgestelde bedrag komt overeen met wat België zou moeten doen op basis van de Europese parameters die werden afgesproken bij de snelle startfinanciering in de periode 2010-2012. De globale doelstelling was toen 10 miljard dollar per jaar en België moest in dat kader 50 miljoen euro per jaar voorzien. De globale doelstelling is vanaf 2020 een tienvoud daarvan. De nuance is dat de snelle startfinanciering een volledige publieke belofte was, terwijl de 100 miljard dollar-doelstelling dat niet is. Maar zoals gezegd, is die 100 miljard het strikte minimum gezien de noden en moet die dus zo veel als mogelijk ingevuld worden met publieke giften om te garanderen dat het geld beschikbaar is en gebruikt kan worden voor de grootste noden.

Betere samenwerking en duidelijke keuzes

België doet tot op vandaag te weinig om haar verantwoordelijkheid voor de klimaatcrisis om te zetten in een eerlijke bijdrage aan de internationale klimaatfinanciering. Echte extra bijdragen blijven zo goed als volledig uit, en er zijn bovendien geen consequenties aan verbonden wanneer de verschillende entiteiten hun beloftes niet nakomen. Vanaf 2021 moet er een nieuw engagement komen. Dit maakt deel uit van de lastenverdeling voor de periode 2021-2030, die wordt besproken in de schoot van de Nationale Klimaatcommissie (zie kader 3). Dit is een kans om duidelijkheid te scheppen over de keuzes van België en de internationale klimaatfinanciering beter te stroomlijnen. Het gaat dan om afspraken over rapportering en keuzes voor bepaalde financiering. Ons land heeft één stem op internationale klimaattoppen, waar klimaatfinanciering vaak een heikele kwestie is. Meer afstemming is dus logisch. De verschillende parlementen van ons land hebben in dit opzicht al het voorbeeld gegeven, met name door voor de COP 24 een interparlementaire resolutie aan te nemen. Als één van verschillende ambitieuze aanbevelingen vragen de parlementsleden een verhoging van de Belgische bijdrage aan de internationale klimaatfinanciering, in het bijzonder "door de budgettaire verbintenissen van de verschillende entiteiten in de internationale klimaatfinanciering te vernieuwen en uit te breiden"²⁵.

²⁴ De doelstelling om 50 miljoen euro per jaar te geven, werd als volgt verdeeld: 25 miljoen voor de federale overheid (50%), 14,5 miljoen voor Vlaanderen (29%), 8,25 miljoen voor Wallonië (16,5%) en 2,25 miljoen (4,5%) voor Brussel.

²⁵ <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/54/3319/54K3319001.pdf>

Het bedrag moet zo snel mogelijk duidelijk worden. De federale regering engageert zich in het regeerakkoord tot een stijgende bijdrage aan de internationale klimaatfinanciering, los van het budget voor ontwikkelingssamenwerking. Dat is een goede eerste stap, maar die moet zo snel mogelijk geconcretiseerd worden: om hoeveel gaat het en hoe zal die additionaliteit gegarandeerd worden? Het federale niveau heeft in 2020 het voorzitterschap van de Nationale Klimaatcommissie, en moet dus zo snel mogelijk in dialoog gaan met de regio's om tot een nieuw, Belgisch engagement te komen.

KADER 3: De Nationale Klimaatcommissie

De Nationale Klimaatcommissie is een interfederaal orgaan dat sinds 2002 bestaat en belast is met de coördinatie van het nationale klimaatbeleid van België²⁶. Het orgaan werkt op basis van een roterend voorzitterschap. De werking ervan kan al vele jaren rekenen op kritiek en is dus aan verbetering toe.²⁷ Een van de belangrijkste kritiepunten is een gebrekkige uitvoering van het samenwerkingsakkoord waarin de werking van de Nationale Klimaatcommissie wordt bepaald, wat de transparantie niet ten goede komt en zorgt voor een gebrek aan responsabilisering wanneer afspraken niet nagekomen worden. Bovendien is een herziening van het samenwerkingsakkoord nodig om het in lijn te brengen met het nieuwe governancestelsel onder het Akkoord van Parijs en op Europees niveau. Een verbetering en versterking van de werking van dit orgaan, cruciaal voor het intra-Belgische klimaatbeleid, is nodig zodat een gebrek aan samenwerking niet langer een rem zet op de Belgische ambitie. Dit is vooral belangrijk in de context van de huidige en komende discussies over de verdeling van de doelstellingen voor uitstootvermindering, de verdeling van de inkomsten uit de Europese emissiehandel en de internationale klimaatfinanciering.

Bovendien is het noodzakelijk om duidelijkheid te scheppen in de financieringsstromen en de additionaliteit te garanderen, zodat extra financiering voor de klimaatuitdagingen van ontwikkelingslanden niet weegt op de slagkracht ten opzichte van andere uitdagingen. Dat betekent in de eerste plaats dat er extra middelen voorzien moeten worden (zie eerder). Daarnaast kan **een klimaatfonds**, dat onder meer gespijst wordt door (een deel van) de inkomsten uit de Europese emissiehandel, een interessant instrument zijn. Ook andere innovatieve financieringsbronnen die voldoen aan het principe van de vervuiler betaalt kunnen aangeboord worden, zoals een toekomstige koolstofaks of taks op vliegtickets en/of kerosine. Wanneer de uitgaven van het fonds vervolgens voldoen aan precieze, vastgelegde criteria en principes, kan men garanderen dat de middelen ten goede komen aan de grootste noden van de meest kwetsbaren, zoals een evenwicht tussen aanpassing en mitigatie.

Het voordeel van een dergelijk fonds is dat er een duidelijke inkomstbron (bijvoorbeeld ETS-inkomsten) en uitgavenpost (internationale klimaatfinanciering) is. Het geld kan besteed worden aan de meest cruciale projecten inzake klimaatanpassing van de meest kwetsbare landen en tegelijkertijd kan het ontwikkelingsbudget zoals bedoeld ingezet worden op de bestrijding van armoede en ongelijkheid. Het biedt bovendien het voordeel van de duidelijkheid en transparantie, en het zorgt er voor dat België als geheel duidelijke inhoudelijke en strategische lijnen kan uitzetten.

²⁶ Samenwerkingsakkoord van 14 november 2002 tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest betreffende het opstellen, het uitvoeren en het opvolgen van een Nationaal Klimaatplan, alsook het rapporteren, in het kader van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering en het Protocol van Kyoto, afgesloten te Brussel.

²⁷ Zie onder meer: DG Leefmilieu, Federale dienst Klimaat, 2013. Analyse van de rol en de werking van de Nationale Klimaatcommissie. https://climat.be/doc/130426_Evaluation_CNC_web.pdf

4. AANBEVELINGEN

In conclusie, schuiven 11.11.11 en CNCD-11.11.11 de volgende prioritaire aanbevelingen naar voor:

- Kies in lijn met de internationale afspraken voor **een billijke en stijgende bijdrage aan de internationale klimaatfinanciering** door een groeipad uit te tekenen vanaf 2021 met als doelstelling om **minstens 500 miljoen euro per jaar** bij te dragen vanaf 2023 bovenop het ontwikkelingsbudget.
- Garandeer de additionaliteit van deze bijdrage door:
 - Gebruik te maken van **innovatieve financieringsbronnen gebaseerd op het principe van de-vervuiler-betaalt** zoals de inkomsten uit de Europese emissiehandel en andere toekomstige instrumenten zoals koolstofarifiering of een heffing op vliegtickets en/of kerosine, en de mogelijkheid te onderzoeken deze middelen te besteden via een specifiek **klimaatfonds** voor de internationale klimaatfinanciering.
 - Te kiezen voor internationale klimaatfondsen of projecten waar de extra financiering voor klimaatprojecten **een reëel en aantoonbaar verschil** kan maken op vlak van klimaataanpassing of koolstofarme ontwikkeling, dat er niet zou geweest zijn zonder de voorziene klimaatfinanciering.
 - Duidelijkheid te scheppen in de verschillende financieringsstromen door klimaatspecifieke projecten (ofwel projecten met klimaatadaptatie of mitigatie als voornaamste doelstelling), **niet op te nemen in de ODA rapportering**.
- Behoud de Belgische **focus op financiering voor aanpassing in de minst ontwikkelde landen** door onder meer te blijven kiezen voor het Least Developed Countries Fund en het Adaptation Fund;
- Verbeter de **transparantie** omtrent klimaatfinanciering door constructief bij te dragen aan de Europese en internationale discussies hierover en duidelijkheid te scheppen over een afgestemde, Belgische rapportering
- Verbeter de **intra-Belgische samenwerking** en afspraken op vlak van klimaatbeleid, inclusief de internationale klimaatfinanciering.

CONTACT

Lien Vandamme

Beleidsmedewerker Klimaat en Natuurlijke Rijkdommen

tel: +32 2 536 11 99

gsm: +32 492 59 10 59

✉ lien.vandamme@11.be

🐦 [@lienvandamme](https://twitter.com/lienvandamme)

www.11.be